

## *Kdo je pravzaprav v službi ideologije?*

Reagirane Jožka Šavlija (Književni listi 27.6.1985) na mojo kritiko (Književni listi 6.6.1985) njegove knjige Veneti naši davni predniki me sili, da mu odgovorim in s tem nadaljujem polemiko, čeprav sem mislil, da le-ta ne bo potrebna, da so stvari bolj ali manj jasne.

Naj grem lepo po vrsti. Šavli v svojem odgovoru kot že v uvodu k svoji knjigi (izpod peresa založnika I. Tomažiča) poudarja, da je dobrodošla vsaka kritika "če le ne bo enostranska, kar pomeni, da ne bo kdo s spodbijanjem kake nadsobnosti poskušal v javnosti ustvariti vtis, da je celotna študija neznanstvena". Prav to marginalnost na eni in dlakocepstvo na drugi strani pritika Jožko Šavli moji kritiki in ji očita, da večino dejstev preprosto zaobide. Na koncu svojega zapisa sem poudaril, da ni moj namen, pa tudi mesto se mi ni zdelo ravno primerno (za to bi bolj ustrezala kakšna strokovna zgodovinska publikacija), podrobno analizirati njegovo knjigo. Šlo je predvsem za splošen vtis. Predvsem pa sem hotel pokazati na stvari, ki jih Šavli v svojem delu ni upošteval. To so predvsem metodološka izhodišča njegovega poskusa, ki so po mojem mnenju napačna: a priori zavračanje dosežkov zgodovinskega zaradi Šavlijevega mnenja, da so rezultat in posledica interesov (vladajočih) ideologij in s tem v zvezi odsotnost konkretne kritike danasnega stanja raziskav in mnenj, ki soglašajo, da so se Slovani naselili v vzhodne Alpe v drugi polovici 6. stoletja. Opozorilo te vrste se mi v vsakem primeru ne zdi "spodbijanje kake nadsobnosti", ki bi neupravičeno metala slabo luč na knjigo, ampak se dotika bistvenih stvari razpravljanja in konstrukcije Šavlijevega dokazovanja.

V nadaljevanju svojega odgovora (peti odstavek) Šavli piše, da ne drži in da je izkrivljena trditev, da je izničil delo štirih generacij slovenskih zgodovinarjev s trditvijo, da je služilo ideologijam in ne znanosti (resnici). Naj pisca knjige opozorim, da se teh trditev nisem spomnil jaz, ampak on. Tako v četrtem odstavku svojega odgovora (odstavku pred tistim, v katerem me postavlja na laž), kjer nasprotuje mišljenju o slovanski naselitvi v vzhodne Alpe v 6. stoletju, pravi: "čemur jaz nasprotujem, ugotavlja, da sloni ta teza edino na ideologiji." Teh očitkov na račun neobjektivnosti slovenskega zgodovinskega v sami knjigi kar mrgoli. Naj citiram le nekatere: "Pradomovina Slovanov za Karpati ter njihova selitev je dobila značaj uradne, t.j. vsiljene znanstvene

razlage... Gre za ideologijo, t.j. podrejanje javnega mišljenja namenom oz. koristim določenega sloja (str.24)... Ostala pa je slej ko prej v veljavi, kakor nenapisan ideološki tabu, teorija o pradomovini Slovanov za Karpati in o njihovi selitvi v 6. stoletju... Gre za ideološki tabu, o katerem ni dovoljena razprava (str.25)... da je v ozadju zgolj južnoslovanska ideologija in ne znanstveni namen... zgodovinske ohromljeno po ideologijah, ni več zmoglo svobodne razprave o poreklu Slovencev (str.26)... (gre) za stališča, ki jih narekuje ideologija pojugalavljena, ki ima značaj idejne prisile (str. 29)... Reševali so ga... s sklepanjem na podlagi panslovanske oz. južnoslovanske ideologije. Nikakor pa ne znanstveno" (str. 30). To je torej vse, česar je bila pri Šavliju (ne)zmožna slovenska historiografija!

Prav z vprašanjem mesta slovenskega zgodovinskega v njegovem delu Šavli v petem odstavku svojega odgovora pravi, da je spise F. Kosa, M. Kosa in B. Grafenauerja, izjema je le L. Hauptmann, v svoji študiji obilo uporabljal in se sprašuje, kako bi to mogel, če bi njihovo delo res izničil. Če preverimo to njegovo trditev, vidimo, da iz celotnega dela F. Kosa uporablja I. in II. knjigo Gradiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku, to je zbirko virov in podatkov o najstarejši slovenski zgodovini, ki pa seveda niso sad Kosovega znanstvenega dela (njegova velika zasluga je v tem, da jih je zbral) in ki bi jih lahko dobil tudi v kateri koli drugi podobni zbirki. Zato pa na enem mestu (opomba 6) res citira odstavek iz F. Kosove razprave Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino? (F. Kos, Izbrano delo, Ljubljana 1982). M. Kos in B. Grafenauer sta zastopana s po dvema deloma. Vsak s svojo sintezo slovenske zgodovine (Zgodovina Slovencev, Zgodovina slovenskega naroda I.), ki že po značaju, naravi in namenu dela samega ne rešuje odprtih, niti ne odpira kakih novih vprašanj (vsaj glede konkretnega zgodovinskega dogajanja). To je predvsem stvar podrobnih razprav in monografij, ki sta jih oba avtorja obilo prispevala, vendar sta bili Šavliju zanimivi le dve: Vas in Selo v zgodovini slovenske kolonizacije, Razprave SAZU V, 1966, M. Kosa in Die Kontinuitätsfragen in der Geschichte des altkarantanschen Raumes, Alpes Orientales V, Lj. 1969, B. Grafenauerja. Naj še opozorim tovariša Šavlija, da je enkrat citiral tudi razpravo Staroslovenska in staroslovanska

svoboda, Čas 17, 1922/23, L. Hauptmanna, čeprav v odgovoru trdi, da ga ni uporabljal. Kaj je ostalo od obilnega upoštevanja slovenske historiografije, pa naj presodi bralec sam!

Ali lahko razumemo ponavljanje Jožka Šavlija v odgovoru na mojo kritiko, da je L. Hauptmann kot pristaš ideologije južnoslovanskega unitarizma v zgodovinopisju zagovarjal mnenje, da smo Slovenci prišli v vzhodne Alpe v 6. stoletju skupaj z ostalimi južnimi Slovani, drugače kot obremenjenost z neke vrste nasprotno ideologijo? Ko pa je bil ravno Hauptmann tisti, ki je dokazoval, da je prvi slovanski sunek v vzhodne Alpe prišel s severovzhoda (od zahodnoslovanske skupine) okrog 550, torej pred slovanskim sunkom iz jugovzhoda (gl. Byzantion 4, 1927/28), in kar sem naglaševal že v svoji kritiki, da slovenska historiografija ni obremenjena z južnoslovanskim modelom naselitve, in o čemer se lahko prepriča vsakdo, kdor vzame v roke najnovejšo – ali pa katerokoli – Zgodovino Slovencev.

Trikrat: glede slovanske naselitve v vzhodne Alpe z jugovzhoda (Balkana), srednjeveških vpadov in glede slovansko-obrskega razmerja in podložnosti prvih drugim me Jožko Šavli samozavestno sili, naj navedem vire, če obstajajo, in argumentiram trditve. Sam sem mislil, da je dovolj, če v svoji kritiki navedem le osnovno literaturo, kjer lahko vsakdo, ki ga problematika bolj zanimajo, dobi obsežnejša pojasnila in dokaze za vse trditve. Očitno sem se zmotil. Ustregel bom Šavlijevi želji in na kratko – zaradi relativno velikega obsega materije in malo prostora – pokazal na te vire, hkrati pa ponovno opozarjam, da se bo moral vsakdo, ki ga ta vprašanja bolj zanimajo, zateči k bogati zgodovinski literaturi. Obenem se vprašujem, ali Šavli teh virov res ne pozna, in če jih ne, kako se je sploh mogel lotiti pisanja svoje razprave?

Šavli ima toliko prav, ko trdi, da nam o naselitvi Slovanov v vzhodne Alpe ne poroča noben zgodovinski vir (str.27), če s tem misli na vire, ki bi eksplicitno govorili o tem (npr. v stilu poročila Pavla Diakona o selitvi Langobardov v Italijo leta 568). Zato pa imamo vrsto drugih podatkov, iz katerih moremo posredno sklepati na slovansko napredovanje. V letih 593/95 srečamo – po vsej verjetnosti v zahodni Karantaniji – Slované v boju z Bavarci (za vse podatke glej F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I, Ljubljana 1902, št. 112, 116; dalje: Gradivo I); leta 600 že skušajo prodreti skozi Istrski vhod (t.j. področje Vipavske doline) v Italijo (Gradivo I, št.131). Iz teh podatkov se vidi, da so Slovani do tega časa v bistvu že dosegli svoje skrajne meje na zahodu. Glede na dejstvo, da so na današnjem slovenskem prostoru do leta 568, to je do odselitve v Italijo, živeli Langobardi, je slovanska naselitev vzhodnih Alp potekala le med tema dvema skrajnima časovnima mejama. Ob upoštevanju sinodnih zapisnikov oglejskega patriarhata konec 6.stoletja je mogoče spremljati razkroj antične cerkvene organizacije v naših krajih in s tem v zvezi podrobneje opredeliti čas in smer slovanskega napredovanja. Pokaže se naslednja podoba: pred 579 sta propadli škofiji v Virunumu in Poetoviu, pred 588 v Celeji in Emoni, pred 591 v Teurniji in Aguntu (Gradivo I, št.85, 96, 100) – očitno kot posledica slovanskega prodiranja v ta prostor. Če te podatke povežemo še s propadom langobardskega Kranja (580/90) in Meglarij (po 584/85), o čemer pričajo arheološke najdbe, ter poročili Pavla Diakona o pogostih (592, 596, 602) sklenitvah miru med Langobardi in Obri, kar samo po sebi priča o približanju Obrov (in z njimi povezanih Slovanov, o čemer glej spodaj) langobardski državi v Italiji, nam postane slika slovanske naselitve bolj jasna in otipljiva in moremo začetek novega slovanskega vala, usmerjenega od vzhoda proti zahodu ob rekah navzgor, postaviti v sredo 80. let 6. stoletja (podrobnejšo argumentacijo glej npr. pri B. Grafenauer, Naselitev Slovanov v vzhodne Alpe in vprašanje kontinuitete, Arheološki vestnik 21/22, 1970/71).

Ob vprašanju slovanske kolonizacije v Furlaniji po koncu madžarskih vpadov je Jožko Šavli za M. Kosova izvajanja napisal, da je slednji izhajal iz predpostavke o slovanski naselitvi v vzhodne Alpe v 6. stoletju, kar je povsem brezpredmetno, saj slovanska kolonizacija po madžarskih vpadih nima nobene zveze s slovansko naselitvijo iz 6. stoletja in tega seveda tudi Kos ni izpostavljajal. Madžarski vpadi v Italijo v prvi polovici 10. stoletja so imeli za posledico, da je ob njihovi vpadnici nastalo v Furlaniji veliko opustošeno ozemlje, ki se v virih tistega časa tudi imenuje ogrska cesta oz. pustinja (strata, vasta Ungarorum; Gradivo II, št. 426; III, št. 82). Prav v čas velike obnove Furlanije pod vodstvom oglejskega

patriarha pa spada tudi postanek slovenskih vasi. Da se je ta kolonizacija izvršila šele po prenehanju madžarskih pustošenj, govori tudi to, da se slovenstvo teh vasi omenja šele od prve polovice 11. stoletja (prvič l. 1031: villa Sclavorum quae similiter dicitur Meleretum; Gradivo III, št.86) in da se dve vasi – Versa (cortis de Versia) in S. Vito al Torre (cortis S. Viti), ki ju je po madžarskih vpadih prejel oglejski patriarhat od krone (darovnica Otona med 963 in 983; Gradivo II, št.416) – po slovanski kolonizaciji, ki je nato sledila, omenjata kot slovanski: villa Versia Sclauonica (1276); Sanctus Vitus de Sclabonibus prope Agellum (1311), kar je najbolj jasen znak slovenske kolonizacije v tistem času.

Kar se tiče razmerja med Obri in Slovani posebej na širšem območju vzhodnih Alp, je že J. Mal (Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen, Ljubljana 1939) zaman skušal dokazati slovansko neodvisnost od Obrov. Viri namreč pričajo obratno. Iz l. 600 imamo podatek, da Slovani že silijo v Italijo (Gradivo I, št.131); torej so že naseljeni na področju, ki na zahodu meji na Italijo. Prav iz istega časa (592, 596, 602) sklepajo med seboj mir Langobardi in Obri (Gradivo I, št.117, 138), kar pomeni, da so slednji langobardski mejaši in kot taki gospodarji nad zgornjim Posavjem, O povezanosti med Slovani in Obri govori podatek, da je okrog 596 (Gradivo I, št.116), ko so Bavarci napadli Slovane, sam obrski kakan pomagal slednjim k zmagi. Kakšne narave je bilo to slovansko-obrsko zavezništvo, pa nam govori podatek Pavla Diakona iz leta 603, kjer je obrski kakan poslal Langobardom v pomoč pri obleganju Cremone slovanske čete (Gradivo I, št.140). Tudi so združeni Langobardi, Obri in Slovani l. 602 ropali po Istri (Gradivo I, št.138). Na Koroškem nas na Obre spominja kraj Vovbre (Haimburg), ki je svoje ime lahko dobil le pred nastankom Samove države, kajti potem je bila Karantanija vse do prihoda pod Franke samostojna. V času Samove plemenske zveze res ne zasledimo podatkov o obrski prisotnosti v vzhodno-alpskem prostoru, vendar se po propadu le-te Obri zopet pojavijo – le da tokrat omejeni na prostor južno od Karavank. Leta 663 so Obri na langobardski poziv prišli v Furlanijo, ter si jo nato tudi nameravali prisvojiti (Gradivo I, št.177), kar bi bilo nerazumljivo, če ne bi imeli z njo teritorialnega stika po svojem ozemlju. Med langobardskimi sosedi se v Rat-

chisovih zakonih iz leta 746 omenja tudi Avaria, ki je nedvomno obsegala leta 737 omenjeno Karniolo, domovino Slovanov, v katero so vdrl Langobardi (Gradivo I, št.215). Nenazadnje nam obrsko prisotnost v zgornjem Posavju potrjuje pismo Karla Velikega svoji soprogi Fastradi iz leta 791 (Gradivo I, št.281), iz katerega izvemo, da je frankovska vojska komaj dan hoda od furlanske meje naletela na obrski ring in tam premagala sovražnika. Vsi ti viri nedvomno pričajo o nekdanji obrski prisotnosti na današnjem slovenskem ozemlju in nikakor ne govorijo v prid teoriji o neodvisnosti Slovanov, ki jo poskuša brez trdne podlage braniti Jožko Šavli. Prav v zvezi z razumevanjem razmerja med Obri in Slovani pa si lahko razložimo in razumemo slovansko naselitev tako na Balkan, kot v vzhodne Alpe.

Mislim, da se tudi iz tega kratkega polemičnega zapisa dovolj jasno vidi, da naše vedenje o naselitvi Slovencev v svojo današnjo domovino v 6. stoletju le ni plod neke ideološke manipulacije, ampak da temelji na virih in rezultatih njihovega proučevanja. S tem s svoje strani tudi zaključujem polemiko z Jožkom Šavlijem.

*Peter Štih*